

Coğrafya Gözü İle Kıbrıs*

Prof. Cemal Ârif Alagöz

Ankara Üniversitesi

Vaktiyle Fakültenin 1943-44 ders yılı açılış dersi olarak; "Coğrafya gözü ile Hatay" adlı bir konuyu takdim etmiş ve Hatay'ın Suriye'den ziyade Anadolu'ya bağlı bir yurt parçası olduğunu ilmin dili ile izaha çalışmışım. 14 yıl sonra Kıbrısımızın Türkiye'nin coğrafî bir parçası ve tamamlayıcısı olduğunu yine münevver bir dinleyici topluluğu önünde ifade etmek de kismet imiş. Böyle bir fırsatı bana vermiş olan Millî Türk Talebe Birliğine huzurunuzda teşekkür etmekten zevk duyarım.

Kıbrısın jeoloji ve coğrafya bakımından Anadolu'nun bir parçası olduğu öteden beri ilim âleminin malûmudur. Bu gerçeği Türk milletinin konu ile çok yakından ilgilendiği şu günlerde umumî efkâra hatırlatmak yerinde olacaktır.

Kıbrıs Adasının doğal şartları:

Kıbrıs, Akdenizin doğusunda, Anadolu ve Suriye kıyılarının teşkil ettiği köşede, Anamur kıyılarından 70, Lâzkiye kıyılarından 100 km. mesafede bir adadır. Anadolu kıyılarına olan mesafesi Mudanya - Büyük Çekmece yahut Hereke - Haydarpaşa arasındaki uzaklık demektir. Ve Lefkoşa hava alanından kalkan bir yolcu uçağı yarım saate kalmadan Anamur üstüne gelir. (1954 de Hindistan'dan dönerken şahit olduğum gibi). 9300 km. kare genişliğinde bulunan Kıbrıs Adası genişlik bakımından Akdenizin beş büyük adasından üçüncüsü (Sicilya, Sardinya, Kıbrıs, Korsika, Girit) olup Çanakkale vilâyetinden biraz ufak, Elâ-

* 6 Temmuz 1958 günü TMTF'nin teşebbüsüyle D.T.C. Fakültesinde yapılan konuşma hülâsası.

zıĝ vilâyetinden biraz büyüktür. 11,000 km. kare genişliğindeki Marmara denizimizin içine rahatça sığar.

Kıbrıs Adasının yeryüzü şekillerini ancak güney Anadolu'nun yeryüzü şekilleri ile birlikte mütalâa etmek suretiyle anlamak mümkündür. Filhakika, memleketimizi güneyden yaylalar halinde çeviren Toros dağlarının bir kısmı Dış Toroslardır. Ve Kıbrıs işte bu Dış Torosların bir halkasıdır. Dış Toroslar, doğuda İran sınırında bulunan Zagros dağları ile başlar. Hakkârî'nin Cilo dağlarında devam eder, Maraş'ın kuzeyinden güney batıya dönerek Amanos dağlarını ve Kel dağı meydana getirir. Amanos yahut Nur dağları ile güneyindeki Kel dağ ve bunların arasında bulunan Aşağı Asi nehri oluğu Kıbrısta da devam etmekte olup Amanos'un devamı Beş Parmak yahut Girne dağlarını, Aşağı Asi oluğunun devamı Mesarya çukur alanını, güneydeki Kel dağın devamı da Karlı Dağı (Trodos) teşkil eder. Bu çizgilerin kuzeyinde bulunan İskenderun körfezinin biçimi de avarızın bu genel doğrultularına uygundur. Devamı Kıbrıs'ın güneyinde Karlı Dağ'da bulunan Hatay Kel dağının Toros dış kıvrımları, hakikî bir miyosen senklinali olarak o zamandan beri mevcut olduğu anlaşılan Aşağı Asi oluğunun kuzeyinde, Nur dağlarında daha açıktır. Amanos yahut Nur dağlarında birinci zamanın billûrî şistlerinden itibaren her türlü külteler, kalker, şist ve kum taşlarından (grès) başka, yılan taşları (serpantin) önem kazanır. Diğer taraftan, Kıbrıs Kel dağ ile Nur dağlarına bağlayan yalnız avarız (relief) doğrultusu ve üçüncü zaman genç kıvrımlarına ait olma keyfiyeti değildir. Adanın yapısı triasa kadar inen kuzey dağlarında, mermerleşmiş yahut kesif kalkerlerden ve doğuda şahadet parmağı biçimindeki uzun buruna doğru yer alan miyosen şist ve kum taşlarından kıvrımlı bünyede oluşu, Anadolu dağlarındakine benzediği gibi, güney masifi de Nur dağlarında ve Kel dağda grülen gabro, diyabaz, peridotit ve serpantinden yapılmıştır. Ve Nur dağlarında olduğu gibi metallojeniktir. Kıbrıs orta çukur alanı da Asi oluğu-Amuk ovası - Karasu ve Aksu vadilerinde Maraş'a kadar devam eder. Bu uzun oluk gibi, İskenderun körfezi oluğu da sonradan bazı kısımlarında faylarla vuzuh kazanmış senklinal çukurlar teşkil eder.

Böylece, Kıbrıs'ın Anadolu Dış Torosları'nın yapı ve avarız bakımından bir devamı olduğunu gördükten sonra, yeryüzü şekillerine daha yakından bakalım.

Hatay'da olduğu gibi, Kıbrıs yeryüzü şekilleri oldukça sade bir durum arz eder. Ve üç unsurdan ibarettir:

1 — Kuzeyde, Anadolu kıyılarına paralel, 150 km. kadar uzunlukta Beş Parmak veyahut Girne dağları 15 km. kadar genişlikte, güney ve kuzey yamaçları dik, en yüksek doruğu Girne doğusunda bulunan (954 m.), yeşil ormanlarla kaplı, ince uzun bir devre ait (muhtemelen Jura) kesif veyahut mermerleşmiş kalkerlerden müteşekkildir ve miyosen flişleri ortasından yükselir.

2 — Adanın güneyinde, Iskele ve Larnaka ile batıda Arnavut Burnu arasında toplu, masif bir şekil arz eden Karlı Dağ (Trodos) kuzeydeki Girne veyahut Beş Parmak dağına benzer. Ondan daha yüksek (1952 m. - Ankara doğusundaki İdris Dağı ile aynı yükseklikte), yüzey bakımından adanın yarısından fazlasını kaplıyan, yuvarlak şekilli, masif bir dağdır. Adanın gösterdiği gibi, her kış karla örtülen ve kış sporlarına imkân veren ormanlık bir dağdır. Bu masifin çekirdeği muhtelif maden cevherleri arasında, bakır cevherini ihtiva eden peridotitlerden, krom ihtiva eden gabro ve serpantinlerden yapılmıştır.

3 — Orta çukur (Mesarya) doğudan batıya 85 km. kadar uzunlukta, ortası dar, iki tarafı daha geniş (genişlik 35-70 km. arasında), Lefkoşe'de yüksekliği 150 m. olan, dağlar arasında bir çukur alandır. Çukur miyo-pliyosen formasyonlarıyla kaplıdır. Pliyosenin yatay kum taşı, marn, konglomera ve yer yer kalker tabakaları, içinde akarsuların geniş tabanlı az derin oluk vadiler meydana getirdiği masa yapılı bir topoğrafya hasil etmiştir. Ziraate elverişli kısımlar daha ziyade alüvyal vadilerdir.

Tektonik bakımdan, miyosende kıvrılmış ve suların yüzüne çıkmış olan Kıbrıs Adası dağları bidayette karaya bağlı bulunmakta iken, sonradan vaki olan çökmeler neticesi karadan ayrılmış, bir aralık iki dağ sırası arasında kalmış ve çökmüş olan çukur saha pliyosen denizinin istilâsına uğramış, daha sonra da bu denizin üstünde yükselmiştir. Nihayet, dördüncü zaman başlarında bugünkü durumunu almıştır. Karada ve deniz seviyesindeki hareketler tamamen durmamıştır. En son deniz istilâsından önce, Kıbrıs'ın, kuzey doğudaki uzun burun tarafında kara ile bittiği kabul ediliyor (Burada oldukça sığ bir deniz altı eşiği vardır.) Filhakika Adada, kıtada yaşamış olan cüce fillere ait fosil kemiklerle fosil cüce suaygırı kemikleri bulunmuştur. Bu fo-

sillerden Sardinya, Sicilya, Malta ve Giritte de mevcuttur. Diğer taraftan, Asya kıtasında rastlanan yabanî koyun (mouflon), halen Anadolu'da yaşamakta olan yaban kedisi, yaban domuzu da Kıbrıs adasında mevcuttur ve bunların Adanın kara ile bağılılığı zamanından kaldığı tabiiyeciler tarafından kabul edilmektedir. Adanın dördüncü zamandaki, nisbeten yakın bir safhaya ait, yükselmeleri sonucu olarak, üzerine oturduğu kaide sığdır. Deniz aşındırmadan ziyade yığma faaliyeti ile meşguldür (Larnaka kıyı kordonu, Leymosun çift tombolusu gibi) ve Magosa'dan başka derince limanları yoktur.

Kıbrıs Adası karasal vasıflı bir Akdeniz iklimine sahiptir. Yazları sıcak, kışları ılıktır. Lefkoşa'da en soğuk ay ortalaması 12,8 derece, en sıcak ay ortalaması 29.0 derecedir (Mukabil kıyıdaki Adana'da en soğuk ay 8.7, en sıcak ay 28.1). Fakat, yazların sıcaklığını, İzmir, Adana ve Antalya'da olduğu gibi, muntazam esen deniz meltemi hafifletir. Sıcaklık bakımından karalılık vasfı adalılık vasfından üstündür. Yazın hükümet sıcaktan Karlı Dağdaki yaylalara taşınır (Güney Anadolu kıyı kasabalarında da bu hal görülmüştür).

Yağış hartasına bakılacak olursa, Kıbrıs'ta yağışlılığın irtifa ile ilgili olduğu görülür (avarız yağmurları - pluies de relief). Beş parmak (Girne) dağlarının kuzeye bakan ve Anadolu kuzey batı kıyılarına benzeyen cephesinde 500-750 mm olan yağış Karlı Dağ doruklarında bir metreyi geçer. Ve kışın kar şeklinde vaki olur. Orta ova, İç Anadolu gibi 300-400 mm yağmur alır. Yağışlar Ekim ile Mart ayı arasına toplanır ve yağışlı günlerin sayısı 50-60 ı geçmez (Mersin'de 57, Silifke'de 54 gün).

Bu durumun sebebi, Kıbrıs'ın dahil olduğu bölgenin yazın alçak basınçlar alanı, kışın da seyyar depresyonlar, bilhassa Vd seyyar depresyon yolu üzerinde bulunuşudur. Ada avarızının durumu ve iklim şartları sebebiyle akarsular mahduttur ve bir çoğu muvakkattir; yazın kururlar; ancak Beş Parmak dağı ile Karlı Dağ üzerindeki kaynaklarla beslenenler nisbî bir önem ve değer arz ederler.

Bitki örtüsü bakımından hayli zengin olan adada iklimle ve yakın jeolojik devirlerde bağılı olduğu kara ile ilgili olan çeşitler vardır. Doğal bitki örtüsü bakımından, yapraklarını dökkenler dediğimiz çeşitlerin hemen hemen bulunmayışı, kozalaklılardan Halep, Lariçyo, Fıstık çamları, nesli azalmış olan Katran (Cedre)

ağaçları ve Servi, odunumsu floranın başlıca elemanları ve adanın karakteristiğidir. Bilhassa kuzeyde Beş Parmak dağı ile güneyde Karlı Dağ'da bulunan ormanlar ada arazisinin $1/5$ inden az yer kaplar. Vaktiyle daha geniş bir alana sahip olmuş olan ormanların azalmasında Fenikelilerden başlayan gemi inşaat keresteciliği, Etiler zamanında da mevcut olan bakır işletmesi ve nihayet keçi yetiştirilmesi başlıca âmilleri teşkil etmiştir.

Kıbrıs Adasının beşerî ve ekonomik durumu:

Arazisinin yüzde 60 ı ziraate elverişli kabul edilen Kıbrıs pek mütenevvi mahsul yetiştiren bir adadır. İklimi icabı arpa, buğday erken kemale erer (Arpa Nisan sonunda, buğday Mayıs başlarında); ve harman işleri erken başlar, Ağustos sonuna kadar sürer. Ziraate ayrılan arazinin $1/3$ ünü tahıl işgal eder. Fakat bilhassa orta çukurda elde edilen buğday mahsulü (en ziyade makarna imaline yarayan sert buğday) ada ihtiyacının ancak $2/3$ ünü sağlayabilir, geri kalanını dışardan getirtmek zorundadır. İngiltere'nin gösterdiği ihtiyaç üzerine patates tahıla ilâve olunmuş ve önemli bir ihraç mahsulü haline gelmiştir. İhraç maddesi olarak adanın geçimini en ziyade ağaç mahsulleri sağlar. Zeytine 1200 m nin altında her yerde rastlanır. Fakat mahsul ancak mahallî ihtiyaca yeter. Ağaç mahsulleri arasında özel mevki olanlardan biri, kıyılardaki yamaçlarda yarı yarıya kendiliğinden yetişen keçiboynuzdur. Meyvesinden, yapraklarından, kabuk ve odunundan faydalanılan keçiboynuzu ihracatta patates kadar önemlidir ve bir milyon sterlinden fazla gelir sağlar. Keçiboynuzunu Kıbrısın meşhur beyaz şarabını veren bağlar takip eder. Bağlar, dağlık yamaçları işgal etmekte ve halen şaraptan ziyade kuru ve yaş üzüm istihsaline doğru yönelmiş bulunmaktadır. Narenciye ihracata bir milyon İngiliz lirası değerinde yüz yirmi milyon adet meyve ile iştirak eder.

İkinci Dünya Harbinden beri, ziraatle uğraşan nüfusun sayısı azalmaya başlamıştır: 1946 da 143.000; 1953 te 127.000 (yedi senede 16.000 azalma). Bunun sebepleri arasında: halkın bir kısmının geçimini küçük sanatlarda, ticaret işlerinde, maden işletmelerinde, askerlikte, ulaşımda araması ve bir de dışarıya göç vardır. Diğer bir âmil de ziraatin makineleşmesidir (1938 de Kıbrıs'ta yalnız 27 traktör mevcut iken 1953 te bu miktar 1057 ye yükselmiştir). Makineleşme aynı zamanda öküz nevinden koşum

hayvanlarının azalmasına, gıda müstahsili olmayan nüfusun artması ise et sıkıntısına yol açmıştır (Bu durum ayrıca ve yakından incelenmeye değer bir konudur). Öte yandan, taze fidan düşmanı keçilere karşı tatbikine başlanan mevzuatın da rolü kayda değer (keçi sayısı 200.000 in altında, koyun sayısı 350.000 in üstünde, sığır 30.000). Kıbrıs, koyun sütünden yapılmış çok miktarda peynir ihraç eder. Yazların kurak geçmesi sebebiyle koyun mer'aları yetmezse de tatbikine başlanmış olan münavebe usulü ile hayvan yemi daha fazla temin edilebilmekte ve sütçülük geliştirilmektedir.

Kıbrıs'ın maden serveti ötedenberi malûmdur. Hattâ bakıra adını veren Kıbrıs Adası olmuştur. İkinci Dünya Harbinden beri maden işletme faaliyeti artmıştır: Bilhassa Karlı Dağın püskürük ve metamorfik çekirdeği içinde ve onunla muhitini çeviren yastık lâvların (pillow lavas) temas alanında bakır piriti, ayrıca demir piriti, asbest, krom ile tortul seri içinde bulunan ve boya elde edilen terra umbra ve ayrıca alçı taşı adanın kıymetli ihraç maddelerinden olmuşlardır. Madenlerde çalışan işçi sayısı 6000 den fazladır ve 1951 de madenlerin ihracata sağladığı gelir 7 Milyon İngiliz lirası civarındadır. Bunun da 5 milyon sterlingden fazlası yalnız bakıra aittir.

30.000 kadar işçi çalıştıran endüstriler bilhassa gıda endüstrilerini (ispirto, şarap, konservecilik), dokuma endüstrisini, dericilik, düğme ve takma diş imalâtını ihtiya eder. Fakat Kıbrıs'ın ticareti alıcı memleketlerin konjonktürüne de bağlıdır (1931 isyanının sebeplerinden biri İngiltere'ye keçi boynuzu ithalâtının durdurulması idi). İkinci Dünya Harbinden sonra, İngiltere Kıbrıs'a gönderdiği fazla miktardaki kıtalarının ihtiyacını karşılamak, kısmen de mahallî ekonomiyi geliştirmek maksadiyle ithalâtı arttırmış ve ithalât ihracatı geçmiştir (1951 de 14 Milyon İngiliz lirası ihracat, 19 milyon ithalât).

Adanın ekonomik faaliyetinde önemli rol oynayan yol şebekesi genişletilmiş ve ıslah edilmiştir. 1905 te ovanın iki ucunu birbirine bağlamak üzere yapılmış olan dar hat 1951 de, 46 yıllık bir faaliyetten sonra kapatılmıştır. Ulaşım, şimdi 1200 km. si asfalt 5000 km. lik bir yol ağı üzerinde sayısı 17.000 i aşan motorlu nakil vasıtalarıyla yapılmaktadır. Adanın turistik imkânları (ılık kışları, lâtif ilkbaharı..) ekonomik hayatında şimdikinden daha büyük rol oynayabilir. Kıbrıs'ın değişik manzaralarını ve tarihî

âbidelerini yakın zamanlara kadar yılda 50.000 den fazla turist ziyaret etmekte idi. Emekliler ise Girne'de oturmayı tercih ederler (Anadolu'da Bursa gibi).

Nüfus ve yerleşme:

Kıbrıs nüfusu yarım milyon kadardır ve bu nüfusun büyük kısmı sayısı 600 ü aşan köylere dağılmıştır. Bu köylerin 1/6 sında nüfus sayısı 1500 den fazladır. Kıbrıs nüfusunda son yıllarda büyük artışlar kaydedilmiştir. Bu süratli artışları sadece doğum-ölüm arasındaki münasebetlerle izah mümkün değildir. Kıbrısta şehirleşmeye doğru bariz bir temayül vardır. Fakat nüfusun sosyal durumu buna engel olmaktadır. Halen mevcut şehirlerin başlıcaları Adanın merkezi Lefkoşa (Banliyösü ile 53.000), Limasol (23.000), Magosa (16.000), Larnaka (15.000), Baf (5.900, Girne (3.000) dir.

Kıbrıs Türk nüfusu ve sonuç:

Güzellik memleketi ve dünyada yaşama zevkinin sembolü olan Kıbrıs adası fethedildiği 1570 yılından beri bağrında esaslı bir Türk nüfusu yaşatmıştır. Yalnız Türkler değil bütün Ada halkı üç asrı geçen uzun bir devre zarfında (1570-1878) Türk sulhunün temin ettiği huzur ve refah içinde yaşamıştır. Türkler, mevcut istatistiklere göre, bugün yarım milyon nüfusun yüz yirmi bin kadarını teşkil ediyorlar. Nüfus çoğunluğunun Rumca konuşan Ortodokslarda olmasını Yunanlılar ve Yunanlıları destekleyenler lüzumundan fazla mübalâğa etmişlerdir. Acaba bu nüfusun mahiyeti nedir, Adada ne zamandan beri oturuyor ve ne işlerle meşgul oluyorlar? Bu hususu araştırmak, Yunanlılarla kurulan her türlü münasebette mevcut, itimat kırıcılık payını ortaya koyabilir. Son zamanlarda bu sözde nüfus çoğunluğuna dayanarak, Ortodoks kilisesine ve Yunanlılara mahsus usullerle, öteden beri hazırlanmakta olan ilhak (Enosis) dâvası ortaya atılmıştır. Buna karşı deriz ki, Kıbrıs gibi adalarda nüfusun terkiibi, miktarı asırlar zarfında çok değişmiştir. Adada tarih boyunca çeşitli kavimler oturmuş, hüküm sürmüş ve fakat bir Rum hâkimiyeti mevcut olmamış ve ada asla Yunanistana bağlanmamıştır. Kıbrıs nüfusu ile ilgili başlıca vakıalardan biri budur. İkinci bir nokta, adalar hâkimiyetinde nüfus çoğunluğunun, hattâ terkiibinin o kadar büyük bir önem taşımaması esasıdır. Coğrafyada kıyı-

lar ve adalar halkı denizin davetine sık sık icabet eden halktır. Denizlerin ötesinde buldukları daha büyük kazanç imkânlarından hemen faydalanmaya teşebbüs ederler. Dış göçlere en fazla iltifat edenler bilhassa kıyı halkı ile adalılardır. Ve son yıllarda Kıbrıs'tan ortalama her yıl 2500 göçmen çıkmıştır. Aynı suretle, muayyen maksatlarla bir adayı kısa zamanda nüfusla doldurmak da kabildir. Bu itibarla, Megali Idea peşinde koşan Kıbrıs Ortodoks kilisesi ile Yunan hükûmetinin İngilizlerin de yardımından faydalanarak uzun bir zamandan beri Adaya tıktıkları kalabalık, biraz derin bir incelemeye tâbi tutulursa, bu sözde çoğunluğun mahiyeti ortaya çıkmış olur. Kaldı ki, adada Lâtinlerin ve Katoliklerin hâkimiyetine son verip Ortodoks kilisesini ve ortodoksları himaye eden de Osmanlı padişahları olmuştur. Fakat hâmilileri İngilizlere dahi kolayca dirsek çeviren Yunanlılardan bu konuda da nankörlükten başka bir şey beklenemeyeceğini tarih isbat etmiştir. Yine bu nüfus çoğunluğu iddiası ile ilgili olarak meselâ Kıbrıs'ta niçin Musevî bulunmadığı sorusu ortaya atılabilir. Sebebi şudur: Romalıların Orta doğuya, Suriye ve Kudüs'e hâkim oldukları devirde Kıbrıs'ı zapteden Prokonsül Lucius burada kendisine karşı çok fena hareket etmiş olan Musevilerin adadan kovulmaları ve bir daha alınmamaları hakkında kanun çıkartmış ve bu kanuna her nasılsa o zamandan beri Kıbrıs'ı elinde tutanlarca riayet olunmuştur. Ancak 1878 de Kıbrıs'ı Osmanlı imparatorluğundan müvakkaten teslim alan İngiltere Başvekili Disraeli'dir ki, bu kanun, yani "Kıbrıs'ta görülecek her Musevî öldürülsün" kanunu yerine Musevilere el kaldırarak olanlara ağır cezalar koyan başka bir kanun ikame etmek suretiyledir ki, onların Kıbrıs'a girmelerini sağlamıştır. Roma kanunu mevcut olmasaydı, belki bugün Kıbrıs'ta hatırı sayılır bir Musevî nüfus da görebilecektik. Demek oluyor ki, sun'îlik yapıp da mevcut olan nüfus çoğunluğu vakıalarını pek fazla büyütmemek lâzımdır. Buna karşılık, unutmamalıdır ki adada ekilen arazinin yüzde 38 i adanın her tarafında 150 kadar köyde yerleşmiş, kökleşmiş olan Türklerin elindedir. 1946 sayımına göre ise, büyüklüğü 500-1000 dönümlük arazinin yüzde 51 i Türklerin elindedir. 1878 den bugüne kadar gerek Kıbrıs idaresi ve gerekse Ortodoks kilisesi tarafından çeşitli tazyiklere maruz kalmış (Evkaf meselesi) ve her yıl bir çoğu Kıbrıs'ı terk etmeğe mecbur bırakılmış olan Türklerin elinde, işgalden tam 80 yıl sonra, bu nisbetlerde arazi kalmış olması elbette mânalıdır. Yani, bu yüzde 51, büyük bir bütün-

den arta kalmış parçadır ve bize Yunanlıların son faaliyet ve gayretlerinin iç yüzünü anlatabilir. Arazinin bu nisbetlerde Türklerin elinde bulunması, gerek Kıbrıs içinde gerekse dışında yaşamakta olan ve toprağına büyük bir sevgi ile bağlı bulunan esaslı bir Türk nüfusunun mevcudiyetini ispat eder. Bir memleketin nüfusu, sadece hayvanlar gibi baş baş sayılan fertlerin brüt rakamları ile değil, o memleketin topraklarını işleyenlerin ve tarih ve hukuka dayanan bütün varlıkları ile oraya bağlı olanların özelliğı ile mâna kazanır. Görülüyor ki, ekonomisi bilhassa ziraata dayanan Kıbrıs'ta ekilen toprakların yarıdan fazlası, 80 yıldır yabancı idaresinde kalmış olan Türk halkı tarafından işletiliyor. Meyvaları umumun faydasına sarf olunuyor. O halde bu ada, bir kısmı sistemli bir şekilde buraya sokulmuş olan, yersiz yurtsuz, ârizî ve köksüz, ötede beride iş arayan sözde Yunanlı çoğunluğunun değil, toprakların gerçek sahibi olan Türklerindir.

Netice itibariyle ve kısaca ada coğrafî yönden Anadoluya ve Türkiye'ye aittir. Çünkü, Anadolu gibi bir yarım adanın emniyeti burada yaşayan devletin yarımadaya bitişik denecek kadar yakın adaları da elinde bulundurması ile kaimdir. Yani, tarihin her devrinde karalara hâkim olan millet, civar adaları vatanına bağlamış ve onları vatan topraklarının tamamlayıcısı saymıştır. Anadolunun etrafında bulunan adalar, bütün Ege adalarının Anadolu kıyısındakileri, Onikiada, Kıbrıs adası gibi gayet tabii olarak Anadolu'nun parçalarıdır. İş basit bir nüfus meselesi değildir (Öyle bir nüfus ki yiyeceğinin bir kısmını, hattâ suyunu dahi - Meis adası - komşu olduğu karadan, Anadolu kıyısından temin etmek zorundadır). Ege kıyılarında, siyasî ve dinî ihtiraslarla, hâdiseleri zorlayarak çizilen Türk - Yunan sınırı, her gün çeşitli suçlara sahne olmakta ve bu sınırın istikrarsız bir sınır olduğunu, coğrafya ve tarihin gerçeklerini kaale almadan çizilmiş bulunduğunu ilân etmektedir. Şu halde, mevcut ilmî gerçeklere kulaklarını tıkamış olanlara ve iyi niyetinden şüphe etmediğimiz dünya umumî efkârına beyan ederiz ki, devamlı sulh, istikrarlı sınırlarla kaimdir. Ege'de sınır tashihi yapılmalı ve Kıbrıs'ın, asıl ve gerçek sahibi Türkiye'ye iadesine engel olunmamalıdır. Bunlar ilmin ve coğrafyanın zaruretleridir ve coğrafya, ergeç daima hakkını geri almıştır. Çünkü, tabiat kanunlarıyla muvazaa yapılamaz.

L'ÎLE DE CHYPRE*

(aperçu géographique)

Du point de vue géographique et géologique, ce n'est pas une nouveauté que l'île de Chypre soit la continuation de l'Anatolie méridionale. Ceux qui s'occupent un peu de notre science, connaissent bien cette vérité connue que je me propose de rappeler à mes auditeurs, à une époque où le peuple turc s'intéresse vivement à ce sujet de très grande importance pour le pays.

I. Conditions naturelles.

Chypre est une île de la Méditerranée Orientale, situé à l'angle des côtes anatoliennes et syriennes, à des distances de 70 et de 100 Km. respectivement, 70 correspondant à la largeur de notre mer intérieure, la Marmara. Elle est, en grandeur, la cinquième île de la Méditerranée (9300 Km.²) et la Marmara, avec sa superficie qui dépasse 11.000 Km², pourrait l'encadrer aisément.

Pour bien comprendre les particularités du relief de l'île, il est indispensable de l'étudier, conjointement avec celles de l'Asie Mineure. En effet, les plis tertiaires méridionaux du Taurus qui rattache les Zagros à l'Amanus trouvent leurs prolongements en Chypre. La montagne septentrionale, Beşparmak Dağı, la dépression centrale, le dôme méridional de Karlı Dağ (Troδος) font suite à l'Amanus, la vallée inférieure de l'Âsî (Oronte) et la montagne de Kel Dağ (Casius). Ce sont les mêmes formations plissées au tertiaire et où les calcaires, les serpentines, les gabbros, les diabases prennent une place prépondérante. Leurs caractères métallogénique aussi sont assez semblables. Bref, même forme de

* Conférence faite par le Prof. CEMAL ÂRIF ALAGÖZ à une réunion organisée par la FNET. le 6 juillet 1958 à la Faculté des Lettres d'Ankara.

relief et presque même constitution géologique. Comme à Hatay, vilayet de l'Anatolie Méridionale, le relief de l'île est simple et composé de trois éléments:

1) Au Nord, la montagne Besparmak, est une chaîne cotière allongée (de 150 Km.) et mince (de 15 Km.) avec une altitude moins de 1.000 m. (exactement 954). D'une structure de calcaire métamorphique appartenant au jurassique, elle forme une aile de plis redressée, aux bords abruptes.

2) La montagne qui se dresse au Sud de l'île, Karlı Dağ, présente un aspect entièrement différent quant à la structure et sa morphologie. D'une forme massive, elle est plus haute (1952 m.) et comme son nom le montre, elle est couverte de neige pendant l'hiver. Son noyau est constitué par des péridotites contenant des gisements de minerai de cuivre, par des gabbros et des serpentines qui contiennent du chrome.

3) La Dépression Centrale (Mesarya) a une largeur variable entre 35 et 70 Km. avec une longueur de 85 Km. Dans sa partie centrale elle se rétrécit, son altitude étant à Lefkoşa 150 m. La dépression renferme des dépôts mio-pliocène des grès, de marne, des conglomérats et par places des calcaires, l'ensemble ayant une structure tabulaire. Les cours d'eau y ont creusé des vallées en auges alluviales qui constituent les champs de culture principaux de la Mésarya.

Du point de vue tectonique, au miocène l'île a été plissée, puis elle a émergé et s'est rattaché au continent. Par suite des affaissements ultérieurs, la mer pliocène a occupé la Dépression Centrale qui plus tard s'est exhaussée et finalement a acquis son équilibre actuel au début du quaternaire. Mais les mouvements épirogéniques n'ont cessé de continuer. Avant la dernière transgression marine, l'île était rattachée à l'Amanus, ainsi qu'en témoigne le seuil sous-marine qui fait face à cette montagne. Comme une des conséquences récentes du soulèvement de l'île pendant le quaternaire, elle est entourée par une mer peu profonde. La mer continue de poursuivre son travail de régularisation plutôt que d'érosion (le cordon littoral de Larnaka et le tombolo double de Limasol en sont des exemples frappants).

Chypre a un climat méditerranéen Continental. Les étés sont chauds et les hivers sont tièdes. A Lefkoşa, la moyenne

du mois le plus froid est de 12,8 et celle du mois le plus chaud étant de 29,0 (Sur la côte anatolienne, à Adana, les mêmes mois accusent les moyennes de 8,7 et de 28,1). Mais les brises de mer atténuent, comme sur les côtes de l'Asie Mineure, les chaleurs excessives des étés.

Si l'on jette un coup d'oeil à la carte des précipitations, on remarque sur la façade septentrionale tournée vers l'Anatolie, et sur le mont Karlı Dağ, au sud, une quantité assez abondante de pluie (de 500 à 750 mm. au Nord, plus d'un mètre au Sud). Par contre, la Dépression Centrale n'a que de 300 à 400 mm. comme en Anatolie Intérieure. Ces précipitations sont réglées par le mécanisme de conditions cyclonales de la Méditerranée Orientale en été et des cyclones appartenant au trajectoire Vd en hiver. A cause de la dimension réduite et du climat de l'île, les cours d'eau ne présentent pas un long parcours et ne disposent pas d'un débit abondant. La couverture végétale est influencée par son passé géologique et par son climat actuel. Dépourvue presque totalement des feuillus proprement dit, l'île est riche, par contre, en essences de conifères (pin laricio, pin parasol, pin d'Alep, cèdres..) et Cyprès (arbre du chypre). Les forêts couvrent moins d'1/5 de la superficie et sont localisées sur la bordure septentrionale de Beşparmak dağı et sur Le Mont Karlı (Trodos).

II. L'aspect humain et économique du Chypre.

L'île de Chypre dont 60 p. 100 de la superficie est considéré comme arable, présente une très grande variété de culture. Le 1/3 de ses terres arables sont consacrées à la culture des céréales. Favorisées par le climat, les récoltes sont précoces; on moisonne à la fin d'Avril et au début de Mai. Cependant, la production du blé, cultivé surtout dans la dépression centrale, ne correspond qu'au 2/3 des besoins du pays et on comble le déficit par importation.

Parmi les produits exportés on cite les pommes de terre, mais ce sont les produits de cultures arbustives qui assurent la majeure partie de l'exportation en matière agricole. L'olivier se rencontre partout au dessous de 1.200 m. Le caroubier qui croit, pour ainsi dire, spontanément, est l'arbre le plus caractéristique de Chypre, caractéristique, parce que tout en lui est utilisable: son fruit, ses feuilles, son étorce et son bois. Son exportation vers

l'Angleterre est de même importance que les pommes de terre. La vigne et les agrumes prospèrent en Chypre. La diminution, après la Seconde Guerre Mondiale, du nombre de la population agricole, la mécanisation assez rapide de l'agriculture, les progrès des méthodes d'élevage sont parmi les faits saillants de la vie agricole.

L'île est connue depuis l'Antiquité pour ses richesses minières. C'est même l'île qui a donné son nom au cuivre. Karlıdağ est le centre principal de l'extraction minière (cuivre, asbeste, chrome..). Les textiles, la fabrication des boutons et des dents artificiels constituent les principaux éléments de son industrie qui utilise également les matières provenant de l'agriculture. Les événements des dernières années ont eu le résultat d'augmenter les importations (19 millions de livres) au détriment des exportations (15 millions de livres).

Sur un réseau routier développé et amélioré (5000 Km. dont 1.200 goudronné) circule plus de 17.000 véhicules motorisées. Les possibilités touristiques de l'île sont remarquables et grâce à son climat doux, ses paysages côtiers d'une beauté à ravir, ses stations de villégiature, plus de 50.000 touristes visitent annuellement "l'île verte" des turcs.

Chypre compte en chiffre rond, 500.000 habitants dont la majorité habite plus de 600 villages (1/6 ème de ces villages a plus de 1.500 hab.). On constate une augmentation considérable de la population, augmentation qui d'ailleurs, ne pourrait s'expliquer exclusivement par le rapport naissance-mortalité! On constate également une tendance frappante vers le développement urbain. Les villes principales sont Lefkoşa, capitale de l'île (53.000 hab. avec sa banlieue), Limassol (23.000), Magosa (16.000), Larnaka (15.000), Baf (5.900), Girne (3.000).

III. Les cypriotes turcs et conclusion

Sous le beau soleil méditerranéen, pays qui symbolise la joie de vivre, l'île de Chypre est habitée par une population turque depuis sa conquête en 1570. Après cette conquête, les turcs et les autres éléments de l'île ont vécu en paix pendant plus de trois siècles (1570 - 1878). Les turcs sont aujourd'hui au nombre de 120.000 sur un total de demi millions d'habitants, d'après les

statistiques existantes. Le fait, que la population orthodoxe grec-
quophone est majoritaire, pourrait induire les esprits en erreur et
prêter à une interprétation tendentieuse. Or, nous savons bien
que *les bulletins de recensement sont faussés; ce qui a été prou-
vé au cours des discussions de la question de Chypre aux Nations
- Unies*. Donc, une étude démographique approfondie ferait ap-
paraître la part de truquage et le caractère suspect des renseigne-
ments fournis par les grecs. Ils prétendent que la majorité étant
au coté des grecs, l'île doit être rattaché à la Grèce (Enosis). Ce-
pendant:

a) ils ne veulent pas savoir que au cours de l'histoire, Chypre
n'a jamais été grec.

b) que ce genre de majorité ne peut pas être valable dans
notre cas, parce que celle-ci et la composition de la population a
changé plusieurs fois dans l'histoire et les turcs eux-même furent
pendant des siècles en majorité. Et sur ce point, il ne faut pas
oublier ce caractère démographique propre aux îles dont la po-
pulation peut augmenter ou diminuer facilement, sous les influ-
ences multiples ou extérieures. A l'heure actuelle, quittent an-
nuellement l'île en moyenne 2.500 émigrants. De même, les élé-
ments juifs manque dans l'île, et savez-vous pour quelle raison?
Parce que, d'après une loi romaine (la loi Lœlius) respectée pen-
dant des siècles, les juifs ne furent pas admis en Chypre jusqu'à
Disraéli, premier ministre britannique qui en 1878 a reçu l'île
en bail et qui a aboli cette loi. De sorte que, bien de facteurs peu-
vent influencer la composition des habitants d'une île. Ainsi, on
ne doit pas juger la population du Chypre d'après les chiffres
bruts comme on juge le cheptel par tête. Il faut connaître aussi
ses rapports avec le sol sur lequel elle vit et elle s'est enracinée.
Il faut se rappeler que les 38 p. 100 des terres appartiennent aux
Turcs et les 51 p. 100 des terres dépassant 1500 hectares leurs
appartient aussi. Remarquons le bien que cette proportion de fait
existe sous un régime d'occupation qui dure depuis 80 ans. Or,
tout le monde sait que pendant cette période les turcs on été des
opprimés et les grecs des favorisés. Donc, en Chypre, juger sur
des chiffres faussés par des partisans utopistes de "megali idea"
c'est juger superficiellement. Il faut envisager les réalités géog-
raphiques telles qu'elles sont. Stratégiquement parlant, voir l'île
de Chypre occupée par la Grèce, équivaldrait à l'encerclément

total de la Turquie par des imperialistes incorrigibles. En géographie, il est presque de règle que les Etats, pour sauvegarder leurs autonomies, leurs indépendances, doivent être possesseurs des îles voisines de leurs côtes (bien des exemples existent à ce sujet). Et la Turquie doit posséder non seulement Chypre mais aussi les îles égéennes qui sont à deux pas de ses frontières, tracées selon les aspirations des imperialistes et des fanatiques et violées journellement. La possession de ces îles par la Turquie est une nécessité géographique et la géographie a su toujours reprendre ses droits.

